

התנועות הלאומיות – חיזוק התודעה הלאומית

היסטוריה ממלכתי | שאלון 022261

מצגת לימוד לבגרות

שקף 1 מתוך 29

יחידה 1

צמיחת התנועות הלאומיות

יחידה 2

פעילות התנועות הלאומיות

יחידה 3

התנועות הלאומיות והתנועה הציונית
בארץ־ישראל

יחידה 4

דרכי הפעולה של התנועות הלאומיות

צמיחת התנועות הלאומיות

יחידה 1

1 המהפכה האמריקנית/המהפכה הצרפתית

הפיצו את רעיונות תנועת ההשכלה
ושימשו השראה לתנועות לאומיות
אחרות

2 כיבושי נפוליאון

הפיצו את רעיונות המהפכה
הצרפתית ובד בבד עוררו את הרגש
הלאומי של העמים הנכבשים משום
שראו בו כובש זר

3 התפשטות ידיעת קרוא וכתוב

אפשרה העברת מידע, שיתוף
ההמונים בתנועות הלאומיות והקמת
מפלגות, חוגים רעיוניים ותנועות
נוער. אלה קידמו את התנועות
הלאומיות בקרב ציבור מגוון.
התפתחות התחבורה ואמצעי
התקשורת בתקופת המהפכה
התעשייתית. אפשרה הפצה מהירה
של רעיונות, שגרמו להמונים להצטרף
לתנועות הלאומיות

בעקבות תהליך האמנציפציה התרופף
הקשר בין הפרט ובין הקהילה היהודית

פעילות התנועות הלאומיות

יחידה 2

1 גיבוש הזהות הלאומית המשותפת של קבוצת הלאום

הידוק הקשרים המלכדים את
האנשים המרגישים שייכות
לאותו לאום

2 מנגנון מגייס

עיצוב התודעה הלאומית בקרב
בני הלאום מסייע לעורר אותם
למאבק להגשמת מטרת התנועה

3 הקמת המדינה

מאבק עממי ומאבק צבאי נגד
שליטים מקומיים או זרים לצורך
השגת עצמאות; ניהול מאבק נגד
כוחות מעכבים בארצם; איחוד
יחידות פוליטיות נפרדות לכלל
יחידה לאומית פוליטית אחת;
כריתת בריתות עם כוחות
חיצוניים שיסייעו למאבק הלאומי

התנועות הלאומיות והתנועה הציונית בארץ-ישראל

יחידה 3

התנועות הלאומיות והתנועה הציונית בארץ-ישראל

1 קשיים

התנגדות ראשי הכנסייה האורתודוקסית
ביוון; עוצמתה של האימפריה העותמאנית;
סיוע של מצרים (מוחמד עלי) לטורקים

2 גורמים שסייעו

תמיכת יוונים שהיגרו מיוון וחיו בארצות
אירופה; המתנדבים שהגיעו מכל רחבי
אירופה לסייע במאבק היוונים בטורקים;
דעת קהל אוהדת שהפעילה לחץ על
המעצמות לשלוח כוחות עזר למורדים;
עזרת המעצמות רוסיה, בריטניה וצרפת:
שלחו צי להילחם בטורקים

1 קשיי הסתגלות לתנאים שלא הורגלו בהם

אקלים שונה, מחלת הקדחת.
השלטונות העותמאניים הגבילו
רכישת קרקעות.
סכסוכים פנימיים בין המתיישבים,
העימות האידאולוגי בין הפועלים
ובין האיכרים.

2 קשיי הסתגלות לתנאים שלא הורגלו בהם - המשך

בעיות ביטחון – גנבות והתנכלויות
של הבדואים.
המאבק על תחיית השפה העברית.
קשיים שנבעו משיטת
האפוטרופוסות

דרכי הפעולה של התנועות הלאומיות

יחידה 4

דרכי הפעולה של התנועות הלאומיות

1 הקמת מדינת לאום

מאבק עממי ומאבק צבאי נגד שליטים מקומיים או זרים לצורך השגת עצמאות; ניהול מאבק נגד כוחות מעכבים בארצם; איחוד יחידות פוליטיות נפרדות לכלל יחידה לאומית-פוליטית אחת; כריתת בריתות עם כוחות חיצוניים שיסייעו למאבק הלאומי

2 תעודת חבר בקונגרס הציוני (הרצל)

קרדיט: שאלון 2261

3 צילום קומונה בקיבוץ מרחביה

קרדיט: שאלון 2261

דרכי הפעולה של התנועות הלאומיות - המשך

1 ציור "אספת מאי" (Pavel Simát, ויקימדיה קומונס)

קרדיט: שאלון 2261

2 מודעת גיוס פועלים ביפו

קרדיט: שאלון 2261

3 כרטיס ציר בקונגרס הציוני בבזל

קרדיט: שאלון 2261

בול הקרן הקיימת לישראל

נספח לשאלה 4: בול

(מתוך הערך "חנוכה", ויקיפדיה. היוצר: מכון שיטים)

מה רואים?

בול של הקרן הקיימת לישראל (Jewish National Fund, 25 סנט), "דמי חנוכה": חלוץ עם מעדר מול דמות לוחם עם מגן דוד. סמלים כמו הבול מחזקים תודעה לאומית.

קרדיט: מתוך הערך "חנוכה", ויקיפדיה; נספח לשאלון 022261

ההמנונים: התקווה והמנון יוון

מה רואים?

שני טקסטים של המנונים זה לצד זה:
"התקווה" (נפתלי הרץ אימבר) ו"המנון
לחירות" (דיוניסיוס סולומוס), עם דגל ישראל
ודגל יוון. הנספח משווה מאפיינים לאומיים
משותפים.

נספח לחלק א, שאלה 5 – המנונים ודגלים

התקווה / נפתלי הרץ אימבר

קל עוד בלִבִּי פְּנִימָה
נֶפֶשׁ יְהוּדִי הוֹמִיָּה,
וּלְפָאֲתֵי מוֹרָח, קְדִימָה,
עֵין לְצִיּוֹן צוֹפִיָּה,
עוד לא אֶבְדָּה תְּקוּנָתָה,
הַתְּקוּהָ בֶּת שְׁנוֹת אֲלָפִים,
לְהִיּוֹת עִם חֶפְשִׁי בְּאַרְצָהּ,
אֶרֶץ צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם.

המנון לחירות* / דיוניסיוס סולומוס (ביוונית – Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν)

אני מזהה אותך לפי הקצה
של החרב האמתנית
אני מזהה אותך לפי המבע
שסוקר את הארץ בכוח
עולה מעצמותיהם הקדושות
של היוונים,
ואמיצה כבראשונה,
האח, הו האח, חירות!
מותם של היוונים העתיקים
הוליד את נפשנו החופשית
כעת, עם קום גבורת קדם,
הבה נצדיע לך, הו חירות!

* ההמנון תורגם מיוונית.

קרדיט: נספח לשאלון 022261

ציור: קהל גדול עם דגלים

מה רואים?

ציור של קהל גדול הנאסף סביב דגלים, גברים ונשים בלבוש תקופתי, ובהם אנשי דת. הנספח מבקש לזהות מאפיינים משותפים של לאום.

[ציור: קהל גדול עם דגלים, מאת: Willem van de Velde II]

נספח לשאלה 5 – תמונה
אספת מאי

קרדיט: באמצעות ויקימדיה קומונס; נספח לשאלון 022261, שאלה 5

מה רואים?

מודעה בעברית של הקבלן יוסף אליהו שלוש (יפו): הוא מזמין פועלים עברים לעבודה בבניין הגימנסיה והבתים באחוזת בית, ומפרט תנאי עבודה ושכר. בפינה מופיעה המודעה המקורית.

נספח לשאלה 4 – מודעה

בעז"ה

ביום א' כ"ט תמוז נגשים אנחנו לבנין הגמנסיה ובתים באחזת בית ביפו. על כן הננו פונים בזה אל כל הבנאים והמסתתים ושאר פועלים עברים הדורשים עבודה לבא אלנו במשך השבוע הבא לרשום את שמותיהם על פי התנאים האלו:

- העבודה כל יום עשר שעות לא פחות ולא יותר
- ביום הששי חצי-יום* 9 שעות.
- אם נצטרך לשביתת ימים אחדים מצד חוסר חומר לבנין נודיע את הפועלים-יום הבנאים שני ימים מקודם אם זמן אי עבודה ימתין יותר משני ימים רצופים, אז בעד הזמן אחרי שני הימים הראשונים מקבלים הבנאים (ולא הפועלים הפשוטים) שכירותם, אם יוכיחו שלא יכלו למצא עבודה אחרת על הזמן הזה.

ואין להם לדרוש שכירות על אותו זמן.

המקחים:

שכירות יום הבנאי	—	—	—	22-18 גרוש כפי ערכו
הכונה בצורות	—	—	—	14-12 . . .
המסתת	—	—	—	16-12 . . .
נושא אבנים	—	—	—	10-8 . . .
פועלי מים עפר וצורות	8			
להלדים נושאי טיט	—	—	—	5-4 . . .

הקבלן יוסף אליהו שלוש – יפו.

* המחיקות נעשו על המודעה המקורית.

המודעה המקורית

[הארכיון הציוני המרכזי, I.2/71]

קרדיט: הארכיון הציוני המרכזי; נספח לשאלון 022261, שאלה 4

השאלה המקורית מהשאלון | שאלון 2261 | קיץ תשפ"ה

השאלה המקורית

6. התנועות הלאומיות – מטרות ופעולות

א. בחרו בתנועה לאומית שפעלה באחת מן הארצות: יוון, פולין, איטליה, גרמניה.

הציגו את המצב המדיני ואת המצב החברתי-כלכלי בארץ שבה פעלה התנועה הלאומית שבחרתם, והסבירו את ההשפעה של מצב זה על מטרות התנועה ועל אחת מפעולותיה.

(17 נקודות)

ב. לפניכם מקור מאת ליאו מוצקין, פעיל ציוני ואחד מיוזמי הקונגרס הציוני.

אולי תקדים תחייה גופנית לתחייה רוחנית, אם חלק הגון של העם היהודי יחיה בתנאי חיים נורמליים. על השאלה אם ניכרת כבר היום תחייה גופנית מסוימת בתוך האיכרים היהודים בארץ, עליי לתת תשובה חיובית... ניכרת זריזות רבה בתרגילי גוף, למשל ברכיבה, בירייה, מה שאין למצוא לחלוטין אצל יהודי הגולה.

(א' ביין [עורך], ספר מוצקין, ההנהלה הציונית והנהלת הקונגרס היהודי העולמי, תרצ"ט, עמ' 45-46)

הסבירו כיצד באה לידי ביטוי במקור אחת מן המטרות של התנועה הציונית.

על פי מה שלמדתם, הציגו שתי פעולות שנקטו העולים בארץ-ישראל בשנים 1881-1914 כדי לקדם מטרה זו.

השאלה המקורית מהשאלון | שאלון 2261 | קיץ תשפ"ה (המשך)

השאלה המקורית
(16 נקודות) ●

תשובות מוצעות

- 6. התנועות הלאומיות – מטרות ופעולות
- א. המצב המדיני והמצב החברתי כלכלי בארץ שבה פעלה התנועה הלאומית, ההשפעה של מצב זה על מטרות התנועה ועל פעולותיה:
- יוון:
- מצב מדיני: יוון הנוצרית הייתה בשליטת האימפריה העות'מאנית המוסלמית מזה מאות שנים.
- מצב חברתי-כלכלי: ריבוד חברתי ופערים כלכליים ומעמדיים גדולים בין אליטה של סוחרים ואנשי כנסייה בכירים לבין המוני איכרים עניים.
- השפעה של מצב זה על מטרות התנועה ועל פעולותיה:
- מטרתה העיקרית של התנועה הלאומית היוונית הייתה לסלק את השלטון העות'מאני ולהקים מדינה יוונית עצמאית.
- התנועה הלאומית היוונית ניהלה מאבק חמוש קשה וממושך נגד השלטון העות'מאני.
- התנועה הלאומית היוונית הסתייעה בכוחות של מדינות זרות כדי להיאבק בעות'מאנים.

התשובות מאוסף לא רשמי ולא אומתו מול מחווון משרד החינוך.

תשובות מוצעות

- התנועה הלאומית היוונית פנתה אל פשוטי העם, ונאבקה בראשי הכנסייה שהתנגדו לה. פולין:
- מצב מדיני: פולין הייתה בשליטתן של שלוש מעצמות – רוסיה, פרוסיה ואוסטריה, שחילקו את שטחיה ביניהן.
- מצב חברתי-כלכלי: מאבק המעמדות בפולין פיצל את החברה, ובקרבת הפולנים שררה שנאה עזה לאצולה הפולנית השמרנית; היה פער כלכלי וחברתי גדול בין המרכזים העירוניים בדרום ובמערב פולין בעיקר, לבין האזורים הכפריים במזרח פולין; החיים תחת שלוש אימפריות שונות יצרו הבדלים כלכליים וחברתיים בין האזורים השונים בפולין.
- השפעה של מצב זה על מטרות התנועה ועל פעולותיה:
- מטרות התנועה הלאומית הפולנית היו לאחד מחדש את פולין תחת שלטון עצמי ולהיאבק נגד שלוש האימפריות שחילקו אותה ביניהן.
- התנועה הלאומית הפולנית נאלצה לנהל מאבקים נפרדים נגד שלוש אימפריות חזקות ששיתפו ביניהן פעולה לא פעם בדיכוי ניסיונות מרד פולניים.

התשובות מאוסף לא רשמי ולא אומתו מול מחווון משרד החינוך.

תשובות מוצעות

- התנועה הלאומית הפולנית ניסתה לגייס תמיכה בין-לאומית למאבקה ולנצל סכסוכים ויריבויות בין מעצמות אירופה השונות כדי לזכות בתמיכה במאבקה.
- איטליה:
- מצב מדיני: איטליה הייתה מחולקת לממלכות, לנסיכויות ולערים עצמאיות; המעצמות צרפת ואוסטריה שלטו על אזורים בצפון איטליה ובדרומה וסירבו להעניק עצמאות לתושבי השטחים שבשליטתן.
- מצב חברתי-כלכלי: בין הצפון לדרום היו פערים חברתיים-כלכליים. הצפון היה עשיר ומתועש יותר, הדרום היה עני וחקלאי יותר.
- השפעה של מצב זה על מטרות התנועה ועל פעולותיה:
- מטרת התנועה הלאומית האיטלקית הייתה להיאבק נגד שליטים שמרניים מקומיים ונגד מעצמות זרות כדי להביא לאיחוד המדינות האיטלקיות השונות ולהקים מדינת לאום אחת.
- הפיצול המדיני, הכלכלי והתרבותי בין אזורי איטליה השונים יצר צורך לפעול לגיבוש והפצה של זהות לאומית איטלקית ושפה אחת שתאחד את תושבי איטליה לכדי לאום אחד.

התשובות מאוסף לא רשמי ולא אומתו מול מחווין משרד החינוך.

תשובות מוצעות

- הפיצול המדיני והדיכוי הפוליטי הובילו להקמת תנועה מחתרית של אגודות סודיות שניסו לקדם התקוממויות עממיות נגד שליטים מקומיים וזרים.
- הצורך להיאבק בשלטון האוסטרי ובאפיפיור הובילו לשיתוף פעולה צבאי של התנועה הלאומית עם ויטוריו עמנואלה השליט של פיימונטה ועם צרפת.
- התנועה הלאומית האיטלקית פעלה לקידום איחוד האיטלקים באמצעות חינוך לאומי ויצירה של תרבות לאומית איטלקית. גרמניה:
- מצב מדיני: פיצול מדיני לעשרות יחידות פוליטיות עצמאיות שונות; מאבק על ההגמוניה בין אוסטריה לפרוסיה.
- מצב חברתי-כלכלי: התפתחות כלכלית וטכנולוגית מהירה של אזורים שונים בגרמניה לצד אזורים שנשארו ברובם כפריים וחקלאיים, פיצול כלכלי שהכביד על מסחר ועל התפתחות תעשייתית; פיצול בין אזורים פרוטסטנטיים לקתולים.
- השפעה של מצב זה על מטרות התנועה ועל פעולותיה:

התשובות מאוסף לא רשמי ולא אומתו מול מחווין משרד החינוך.

תשובות מוצעות

- מטרתה המרכזית של התנועה הלאומית הגרמנית הייתה להביא לאיחוד המדינות הגרמניות השונות לכדי מדינת לאום גרמנית אחת.
- ניסיונות לקדם מהפכות והתקוממויות עממיות רחבה נגד שליטים מקומיים שביקשו לדכא את התנועה הלאומית ולמנוע את איחוד גרמניה.
- שיתוף פעולה עם מלך פרוסיה כדי להיאבק באוסטריה ולהוביל לאיחוד מדיני תחת שלטון פרוסי תוך כדי מלחמות הן עם אוסטריה והן עם צרפת.
- בספרי הלימוד: היי סקול 1, עמ' 34-41; כנרת 1, עמ' 51-64; לילך 1, עמ' 43-45, 50, 61-64, 67-69; מט"ח 1, עמ' 26-30, 34-37; רכס 1, עמ' 26-27, 31-38; שזר 1, עמ' 28, 32-36.
- ב. כיצד באה לידי ביטוי במקור מטרת התנועה הציונית:
- המטרה: יצירת "היהודי החדש", יצרני, שינוי הדימוי של היהודי הגלותי. במקור: "אולי תקדים תחייה גופנית לתחייה רוחנית"; "ניכרת זריזות רבה בתרגילי גוף... מה שאין למצוא לחלוטין אצל יהודי הגולה".
- המטרה: כיבוש העבודה, הגשמת הציונות באמצעות עבודת אדמה בארץ-ישראל. במקור: "חלק הגון של העם היהודי יחיה בתנאי חיים נורמליים"; "תחייה גופנית ניכרת כבר היום... בתוך האיכרים היהודים בארץ".

תשובות מוצעות

- פעולות שעשו העולים בארץ־ישראל בשנים 1881 - 1914 לקידום מטרות אלה:
- הקמת ארגון בר גיורא; הקמת ארגון השומר ופעילותו.
- הקמה ופיתוח של התיישבות חקלאית - צורות התיישבות חדשות: מושבה, קבוצה.
- בספרי הלימוד: היי סקול 1, עמ' 68-69, 131-136, 144-145; כנרת 1, עמ' 96, 148-156, 161-162, 212; לילך 1, עמ' 148, 190, 195-199, 206-208; מט"ח 1, עמ' 74, 105-114; רכס 1, עמ' 115, 153, 162-172, 176-179; שזר 1, עמ' 90-91, 138-147, 157.

נושאי המצגת

- צמיחת התנועות הלאומיות
- פעילות התנועות הלאומיות
- התנועות הלאומיות והתנועה הציונית בארץ-ישראל
- דרכי הפעולה של התנועות הלאומיות
- המהפכה האמריקנית/המהפכה הצרפתית
- התפשטות ידיעת קרוא וכתוב
- בעקבות תהליך האמנציפציה התרופף
- גיבוש הזהות הלאומית המשותפת של קבוצת הלאום

- הסבר תופעה או סיבות בעזרת החומר שלמדתם
- ביסוס הטענה בציטוט או התייחסות ישירה לקטע
- השוואה: דמיון והבדל בין מושגים או גישות
- נימוק עמדה באמצעות מושגים מקצועיים

✗ כותבים את ההגדרה (הצג) מתוך הקטע במקום מהחומר שלמדתם - ההגדרה חייבת לבוא מהלימוד.

✗ מציינים את המושג בלי להציג אותו - ציון בלבד לא מספיק.

✗ שוכחים לקשר את ההסבר לקטע עצמו - חובה ציטוט או התייחסות ישירה לקטע.

✗ כותבים תשובה כללית בלי המושגים המקצועיים מהמחווין.

לצפייה

צפו בסרטון "הגורמים לצמיחת התנועה הציונית" - גם בעמוד הנושא, בלשונית "סרטון".
<https://www.youtube.com/watch?v=ElgUn-aKblE>
הסרטון הוא קישור חיצוני (YouTube) ולא נבדק מול תוכן השאלון או מחוון משרד החינוך.

עברו שוב על נושאי המצגת, תרגלו במשחקים, ונסו את שאלת הבגרות בעמוד הנושא.
בהצלחה!